

Herintroductie korhoenders vergt lange adem

Na veel discussies en procedures werden in het najaar van 2007 de eerste korhoenders uitgezet op De Hoge Veluwe. Haviken deden zich snel te goed aan de uitgezette dieren, maar zeker vijf korren overleefden. Het herintroductieproject is daarna verder gegaan. **Wat is er sinds die tijd gebeurd en wat zijn we tegen gekomen?**

— Bart Boers (Nationaal Park De Hoge Veluwe)

>NADAT DE STICHTING HET NATIONAAL PARK DE HOGE VELUWE in 2005 de benodigde ontheffing Flora en Faunawet verkreeg voor het herintroductieproject van korhoenders, moest nog twee jaar geprocedeerd worden vanwege een bezwaar van de Faunabescherming, die meende dat de uitgezette korhoenders niet geschikt waren om in het wild te leven en bovendien genetisch teveel zouden afwijken van het inheemse korhoen. In 2007 kon dan toch met het uitzetten worden begonnen, al waren er toen minder exemplaren over. Hadden wij in het najaar van 2005 meer dan tachtig jonge gefokte vogels ter beschikking (die toen niet los mochten vanwege de juridische procedure), in de

jaren daarop waren dat er beduidend minder.

Fokvogels

Het risico op uitval van fokvogels door parasieten en bacteriebesmettingen in de rennen, neemt met de jaren toe. Deze besmettingen zorgden voor uitval en vruchtbaarheidsproblemen. Verse grond met weinig parasieten en ziektekiemen is belangrijk. Het leeg laten staan van rennen lijkt dan voor de hand te liggen, maar in ogenschouw nemend dat de nieuwe rennen ook nog als een 'onneembaar fort' moeten worden beschermd tegen haviken die door de netten proberen te komen en veel stress veroorzaken en tegen marterachtigen en vossen,

foto Dirk-Jan van Uden | Buiten-beeld.nl

is een al te groot terrein met rennen ook geen optie. Door grondverversing en ondoorlaatbare bodems proberen we dit probleem beter te tackelen. In 2007 en 2008 zijn daardoor gemiddeld ongeveer dertig vogels uitgezet. Minder dan de voorgenomen tachtig vogels per jaar. In 2009 zijn door fok en aankoop van jonge vogels van andere fokkers echter ruim honderd vogels uitgezet.

Zenders

Een representatief deel (ca. 25-50%) van de uitgezette vogels is jaarlijks voorzien van kleine plakzenders die op de rug worden bevestigd en de vogels minimale hinder bezorgen. Nadeel

van deze kleine zenders is de beperkte batterij die enige maanden tot maximaal een half jaar stroom levert. Zenders met grotere batterijen die langer mee gaan, kunnen niet meer worden geplakt en moeten met tuigjes worden bevestigd. De hinder die de vogels hier van ondervinden werd tot nu toe als een te groot risico ingeschat. Verder blijkt dat de effectiviteit van zenders op vogels die het grootste deel van de dag op de grond tussen de vegetatie doorbrengen aanzienlijk geringer is dan zenders op vogels die hoog in bomen leven en/of vliegen. Het opsporen van gezenderde vogels bleek daardoor vaak moeilijk en zeer tijdrovend. In de praktijk bleek dat het bereik van de zenders beperkt

bleef tot slechts enkele honderden meters. Het ideaal zou zijn satellietzenders die klein (en betaalbaar) genoeg zijn en die in combinatie met dataloggers etmaal rond gegevens kunnen verzamelen. Het peilen van vogels vanuit een vliegtuigje blijkt op de Veluwe een stuk lastiger en met veel meer storing dan met de zelfde zenders en peilapparatuur gebruikt bij smienten in Noord-Holland. Waar dit aan ligt is niet geheel duidelijk. Kortom, de gegevens over de verspreiding van de uitgezette dieren zijn beperkt.

Waarnemingen

Uit de waarnemingen via zenders en via zicht-waarnemingen komt het volgende naar voren.

Zoals ook al uit vorige herintroductieprojecten bij zowel korhoenders als bij andere soorten bekend was, blijkt ook nu dat de sterfte door predatie in de eerste weken na uitzetten het hoogst is. In dit stadium blijkt de havik de verreweg belangrijkste veroorzaker. Na de eerste weken neemt de sterfte door predatie duidelijk af.

Ook blijkt dat de vogels zich over een relatief groot gebied verspreiden. Waarnemingen van vogels op Veluwezoom, de zuidrand van de Loermark tot op de Zuid-Veluwerand (Planken Wambuis e.o) zijn daar voorbeelden van. Hieruit blijkt tevens dat niet alleen het uitzetgebied van het Nationaal Park De Hoge Veluwe kansen moet bieden voor de vogels maar juist ook de omgeving daaromheen.

Overleven

De waarnemingen zijn minder talrijk dan je zou verwachten, maar wel blijkt dat een aantal van de uitgezette vogels jaarrond wordt gezien. Deze exemplaren lukt het dus in het wild minstens een jaar te overleven. Verder kunnen ze elkaar ondanks de verspreiding kennelijk wel vinden zoals waarnemingen van bolderende vogels in september op Planken Wambuis en een in maart op het Landgoed Deelerwoud bewijzen.

Wat helaas nog niet aangetoond kon worden is broedsucces in de natuur. De verwachting is echter dat pas hennen die een jaar los zijn en het terrein hebben leren kennen tot broeden zouden kunnen komen. Gezien de korte periode sinds 2007 was broedsucces zo snel al dan ook eigenlijk niet te verwachten. Niet voor niets hebben we ons op voorhand gerealiseerd dat wij bereid zouden moeten zijn om het project desnoods tien jaar vol te houden om er een succes van te maken. Met spanning kijken we uit naar dit voorjaar.

Inmiddels komt er een steeds betere dialoog op gang met de collega's die op de Sallandse Heuvelrug al jaren met laatste wilde Nederlandse korhoenders bezig zijn en met de collega's in het Zuiden van Brabant die met herintroductie zijn begonnen.<

Bart Boers

boers@hogeveluwe.nl

foto Hans van den Bos, Bosbeeld.nl

foto Erich Marek

De moeizame redding van het korhoen

Korhoenders (*Tetrao tetrix*) zijn standvogels van vochtige hoogvenen en heidevelden met plaatselijk opslag van berken en wilgen. Aanwezigheid van kleinschalig cultuurland nabij de broedplaatsen is daarnaast van belang. Het voedsel van de oude vogels is grotendeels plantaardig, maar voor kuikens zijn insecten, spinnen en ander klein gedierte onontbeerlijk. Het korhoen heeft een prachtige en complexe sociale structuur. Het baltsritueel van korhoenders is een fascinerend spektakel.

Achteruitgang

De Nederlandse korhoenderpopulatie schommelde in de loop van de eeuw tussen de 750 en 1500 hanen. In 1976 waren dat er nog maar 450. Daarna ging de populatie verder achteruit tot enkele tientallen, met name door het verdwijnen van geschikt broedbiotoop. Onderzoek heeft duidelijk gemaakt dat met name vergassing van de heide en het verdwijnen van kleinschalige akkertjes en hooilanden nabij de broedplaatsen tot het verdwijnen van de soort leidde. Een gebrek aan dierlijk voedsel voor de kuikens speelt daarbij een sleutelrol.

Sinds de jaren tachtig kwam het korhoen lange tijd uitsluitend voor op de Holterberg onderdeel van Nationaal Park Sallandse Heuvelrug. Ondanks de vele inrichtings- en beheermaatregelen wil de populatie hier maar niet groeien. In het voorjaar van 2009 telden Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer twaalf korhanen in het 1100 hectare grote nationale park. Daarom proberen de beide natuurbeheerders met het tijdelijk gericht afschieten van vossen om de kwetsbare vogels meer ruimte te geven.

Uitzetten

Uitzetten van korhoenders op andere plekken zou dus weleens noodzakelijk kunnen zijn. Naast Het Nationale Park De Hoge Veluwe, dat sinds 2007 gefokte korhoenders uitzet, heeft ook Het Brabants Landschap korhoenders uitgezet. Dit gebeurde in het najaar van 2009 op de Regte Heide, ten zuiden van Tilburg. Van de 43 uitgezette vogels kregen er 24 een radiozender. Helaas zijn alle 26 gezenderde, en een deel van de ongezenderde, korhoenders binnen enkele weken dood terug gevonden.